

مختصری پیرامون

طرح درس

(تاریخچه، مفاهیم و تدوین)

CTTP91001

(جزوه شماره ۲)

واحد برنامه‌ریزی هم‌راه

تابستان ۱۳۹۱

www.hamrahgroup9.ir

مقدمه

آموزش یعنی پروراندن احساسی مستقل نسبت به زندگی، و ایجاد رابطه‌ای که سبب می‌شود خاطره‌هایی از همزیستی انسان‌ها پدید آمده، برای همگان سودمند افتد. آموزش، یعنی آنچه را می‌دانیم و می‌خواهیم به افرادی که در دسترس داریم بیاموزیم. تعریف نشان می‌دهد که آموزش به معنی عرضه هر نوع مطالب به یادگیرنده است و آموزش‌دهنده علاقه دارد یادگیرنده این مطلب را یاد بگیرد، اما در بعد پرورش، کیفیت محتوای آموزش موردنظر است و این **کیفیت را آموزش دهنده تعیین می‌کند**. چون بخشی از زندگی هرکس صرف یاددادن و یادگرفتن می‌شود، تعلیم و تربیت نباید بی‌هدف باشد عقیده براین است که هدف اساسی دوره‌های آموزش آن است که از راه تعمیم دانش و معرفت نه تنها انسان‌هایی بهتر و آزادتر منشأ ایجاد و انتقال ارزش‌های بزرگ انسانی شوند، بلکه از همان راه نیز زیر بنای فنی و مادی پیشرفت، تحکیم و تقویت یابد و افزایش مازاد اقتصادی و سرمایه ملی براساس پایدارتر و سریع‌تر میسر گردد. رسالت مراکز و دوره‌ی آموزشی هم انتقال معلومات است و هم ایجاد تغییرات رفتاری، کلید این کارآموزش است. نظام‌های آموزشی امروز مبتنی بر تکنولوژی تدریس است. به این سبب معلم در این نظام باید از صلاحیت‌های خاصی برخوردار باشد و برای ایفای نقش کارشناس و مدیر آموزش، هدایت‌ها یا مهارت‌های لازم را چه در دوره تربیت معلم و چه پس از آن از طریق منابعی ارزشمند و جامع در شکل راهنمای تدریس کسب کند، ارائه حجم محتوای سنگین با روش‌های سنتی آموزش دیگر جوابگوی نیاز فردی فرد و جامعه نیست.

روابط مستقیمی که میان کیفیت و صحت مراحل استخراج و انتخاب هدف‌های آموزشی و درسی جامعه و میزان دسترسی به مقاصد و هدف‌های ملی، منطقه‌ای و محلی وجود دارد و نقش موثری که در آموزش و پرورش در زمینه پیشرفت و سعادت‌مندی جامعه بازی می‌کند بر کسی پوشیده نیست. معلم پیش از آنکه تصمیم بگیرد که چگونه آموزش بدهد باید تعیین کند که چه چیزی را آموزش بدهد، یعنی باید هدف‌های کار خود را برگزیند. برای آموزش، آموزش‌دهنده قبل از آموزش فعالیت‌ها و تدابیری را فراهم می‌کند. تهیه طرح درس یکی از فعالیت‌ها و تدابیر لازم و سودمند آموزش و یادگیری است. **گاه عده‌ای از مدرسان چنین تصور می‌کنند که تهیه طرح درس ویژه روزها و هفته‌ها و حداکثر نخستین سال معلمی است و پس از آن می‌توان از آن بی‌نیاز شد.** البته این تصور تا حدودی درست است، ولی با تغییر شرایط آموزش، محتوای آموزش، و اوضاع و احوال محیطی شایسته است به تغییر و بازنگری در طرح درس اقدام کرد.

در جمع معلمان و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت چه بسیارند افرادی که دانش‌های لازم را در مورد موضوع درس و مفاهیم تدریس دارند، ولی شیوه‌ی استفاده‌ی صحیح و روش آموزش و انتقال مطلوب را نمی‌دانند و یا در موقع تدریس دچار مشکل می‌شوند. یکی از راه‌هایی که معلمین را در امر تدریس موفق یاری می‌کند نوشتن طرح درس است. مسلماً یکی از زمینه‌های لازم برای برخورداری از یک برنامه‌ریزی سیستماتیک آموزش

استفاده مهم از طرح درس است او با این کار تضمینی برای موفقیت خود و همچنین اعتماد به نفس جهت انتقال مفاهیم مورد نظر در تدریس به دست می آورد.

طرح درس را می توان از مهمترین راه های صحیح ارائه مفاهیم و مطالب درس در کلاس دانست. علاوه بر نقش اولیه آن که تهیهی رئوس موضوع درس و محتوای آن می باشد، همچنین اطلاعاتی در مورد دانش آموزان، سن، جنس، توانائی، تعداد، گروه های کلاس و... همراه با موضوعات سازمانی، روش های ارزشیابی و کمک های جانبی را شامل می شود. به نفع معلم است که دریابد چه مقدار کار از قبل بر روی موضوعی که مسئولیت تدریس آن را دارد انجام شده است تا در طرح درس خود آن را منعکس و لحاظ سازد.

طرح درس اساس و پایه آموزش را تشکیل می دهد. در واقع طرح درس، طرح آموزش است و در شکل بخشیدن به یادگیری نقش اساسی دارد. اگر قرار است آموزش مبتنی بر اصول علمی باشد لازم است از طرحی دقیق که براساس اصول علمی تنظیم شده برخوردار باشد. اهمیت و ضرورت طرح درس، مشابه طرح و نقشه ساختمان است. همان طور که یک مهندس ساختمان پیش از ساختن یک بنا به تهیه نقشه آن می پردازد، مدرس (آموزش دهنده) نیز باید یک نقشه آموزشی طراحی کند که در آن محتوای آموزش، روش آموزش، رسانه ها و وسایل کمک آموزشی پیش بینی شود و مطابق این طرح به آموزش بپردازد.

برحسب این که طرح درس مربوط به آموزش درس مورد نظر در طول یک سال تحصیلی باشد یا یک نیمسال، یک ماه یا یک روز انواع طرح درس عبارت خواهد بود از طرح درس سالانه، طرح درس نیمسال تحصیلی، طرح درس ماهانه، طرح درس روزانه.

بی تردید کار معلمی به تخصص در زمینه تعلیم و تربیت است و تا کسی آشنا به اسرار و رموز معلمی نباشد نمی تواند معلم موفقی باشد. آشنایی با روش های کلی تدریس، روش های اختصاصی در تدریس هر درس، روانشناسی تربیتی، روانشناسی رشد، شیوه های ارزشیابی، کاربرد مواد آموزشی و فنون کلاس داری برای هر معلمی لازم بلکه واجب است تا بتواند وظیفه خطیری را که به عهده گرفته است به انجام برساند. همچنین با وسایل کمک آموزشی در تدریس آشنایی کامل داشته باشد تا با استفاده از آنها آموزش را ملموس تر کند و باعث تسریع در یادگیری گردد.

استفاده از رسانه های آموزشی نیز در امر آموزش در بهبود کیفیت و افزایش کارایی فرایند یادگیری و یاددهی بسیار موثر است و موجب تحول و تنوع در شیوه های سنتی تدریس می شود بنابراین در فعالیتهای آموزشی معلم باید سعی کند با استفاده از مواد و وسایل آموزشی مختلف موقعیت و شرایط مناسبی را برای کسب دانش و مهارت های مطلوب دانش آموزان فراهم سازد. بسیاری از متخصصان و دست اندرکاران مسائل آموزشی معتقدند که استفاده از ابزار و رسانه های آموزشی در جریان آموزش تاثیر بسزایی در فرایند یادگیری دارد.

برنامه درسی (curriculum planning)

برنامه درسی به محتوای رسمی و غیر رسمی، آموزش های آشکار و پنهان اطلاق می گردد که به وسیله آنها فراگیر تحت هدایت موسسه آموزشی دانش لازم را به دست می آورد، مهارت ها را کسب می کند، گرایش ها و ارزش ها را در خود تغییر می دهد.

تاریخچه برنامه ریزی و تدوین طرح درس

طرح درس برای نخستین بار در سال ۱۹۱۸ توسط **فرانکلین بوبیت** مطرح شد و لزوم استفاده از سازماندهی در امر یاددهی - یادگیری مورد تأکید قرار گرفت. طرح درس به شکل امروزی آن، در سال ۱۹۵۰ به وسیله روان شناسان برجسته امر تعلیم و تربیت **بنجامین. اس. بلوم** شکل گرفت و در سال ۱۹۶۲ **رابرت گلیرز** نظرات تکمیلی خود را در راستای دیدگاه های بلوم مطرح کرد که تا به امروز نیز مدنظر برنامه ریزان و هدف گذاران آموزشی و دست اندرکاران امور آموزشی در سطح جهان بوده است. طرح درس، عبارت است از تقسیم محتوای یک ماده ی درسی در یک دوره معین به مراحل و گام های مناسب و مشخص بر اساس هدف و نتایج آموزش. طرح درس چارچوب تدریس را طراحی می کند که بر اساس آن استاد و دانشجو در هنگام تدریس با هدفی مشترک و مشخص به یک سو حرکت می کنند. آگاهی از چگونگی تدوین طرح درس نشانگر مهم برانزده یک مدرس حرفه ای است.

در **ایران** نیز سابقه حیات مجدد طرح تدریس و لزوم استفاده از آن، به عنوان ابزار کارآمدی در زمینه تکنولوژی آموزشی و در خدمت افزایش کیفیت نظام آموزشی کشورمان مربوط به حدود یک دهه گذشته می باشد و متأسفانه باید اذعان نمود که بجز مواردی اندک آنچنان که باید به عنوان یک مسئله مهم و مفید در امر آموزش پذیرفته نشده و ناآگاهانه با تدوین و ارائه آن مقاومت صورت می گیرد!

طرح درس روزانه (Daily lesson plan)

طرح درس روزانه شامل پیش بینی مجموعه فعالیت هایی است که مدرس از پیش برای رسیدن به یک یا چند هدف آموزشی در یک جلسه تدریس، تدارک می بیند. این پیش بینی باید به سوالات زیر پاسخ دهد:

- فراگیران چه چیزی باید یاد بگیرند؟
- چه روش هایی برای تدریس مورد استفاده قرار خواهد گرفت؟
- فراگیران چگونه ارزیابی خواهند شد؟ (ابزار ارزیابی و نوع سؤالات)
- زمانی که فراگیران آموزش خواهند دید (برنامه زمانی) چقدر است؟
- عرصه آموزش کجاست؟ (مکانی که فراگیران در آن آموزش خواهند دید)
- مخاطب برنامه (فراگیران) چه کسانی هستند؟

مزایا و محاسن طرح درس

طبیعی است که طرح درس از مزایای زیادی برخوردار است. طرح درس فعالیت های آموزش دهنده و یادگیرنده را در طول دوره مشخص می کند، مانع از آن می شود که موضوع اصلی در لابه لای مطالب حاشیه ای گم شود، باعث ایجاد اعتماد به نفس می شود، مشکلات احتمالی آموزش را می توان پیش بینی کرد، شرایط لازم را برای آموزش و ارزشیابی فراهم می کند. بطور موردی می توان گفت:

- ☑ فعالیت های آموزشی را نظم می دهد.
- ☑ باعث می شود عوامل اصلی جریان تدریس در نظر گرفته شود.
- ☑ باعث می شود که مدرس از روش ها و فنون مناسب تدریس استفاده نماید.
- ☑ مشکلات احتمالی تدریس پیش بینی می شود.
- ☑ وظیفه مدرس و فراگیران را مشخص کند.
- ☑ توجه مدرس را به انتخاب روش های مناسب آموزش جلب می نماید.
- ☑ ارزشیابی مدرس توسط مؤسسه آموزشی را آسان می نماید.
- ☑ ارزشیابی فراگیران توسط مدرس را آسان می کند.
- ☑ باعث می شود که مدرس و فراگیران با اعتماد بیشتری سرکلاس درس حاضر شوند.
- ☑ انتظار می رود در زمان تدریس و با توجه به طرح درس و اهداف تنظیم شده، نیازهای آموزشی فراگیران مدنظر قرار گیرد و آموزش با رعایت اولویت بندی انجام شود.
- علاوه بر موارد فوق، دلایل مختلفی برای اثبات لزوم تهیه طرح درس وجود دارد. یک طرح درس خوب نوشته شده مدرس را قادر می سازد که در طول دوره آموزشی خود به دقت در مورد همه چیز فکر کند. در تنظیم و انتخاب منابع مورد نیاز کمک بزرگی محسوب می شود و می تواند مدرس را در زمینه های زیر یاری دهد:
- ☑ انگیزه های لازم را ایجاد کند.
- ☑ بر قسمت های مختلف درس از جمله تجارب یادگیری دانشجویان به نحو مطلوب تأکید کند.
- ☑ اطمینان دهد که کلیه اطلاعات مورد نیاز دانشجویان در درس گنجانده شده است.
- ☑ امکان استفاده از وسایل آموزشی را فراهم می سازد.
- ☑ طرح سؤال های مناسب را پیش بینی می کند.
- ☑ تدریس مدرس براساس برنامه ای منظم و از پیش تعیین شده انجام می شود.

مدرسان کارآمد معمولاً تلاش می کنند طرح درس، دقیق با جزئیات کامل بنویسند و براساس آن فعالیت های آموزشی را دنبال می کنند. البته گاهی شاید بتوان از طرح درس هایی که مدرسان با تجربه نوشته اند استفاده کرد؛ اما بهتر است مدرسان طرح درس های مورد نظر خود را شخصاً تنظیم نمایند و در طول دوره های آموزشی

همواره به اصلاح و تکمیل آن پردازند. طرح درس به دلیل این که مراحل تدریس را مشخص می کند، **راهنمای مدرس** در فرایند تدریس است. یک طرح درس شامل فهرستی است که در هر ستون آن یکی از مراحل تدریس به شرح زیر نوشته می شود:

- هریک از فعالیت ها و زمانی که باید صرف آن شود.
- فعالیت هایی که فراگیران باید در آن درس یا واحد یادگیری انجام دهند.
- مطالبی که باید به وسیله مدرس به فراگیران ارائه شود.
- نکات کلیدی موجود در محتوای کتاب درسی یا سایر منابع مورد استفاده دانشجویان مشخص می شود.
- وسایل یا فعالیت های آموزشی مانند فیلم ها، بازدیدهای علمی ... و همچنین فعالیت های مربوط به ارزشیابی دانشجویان را مشخص می کند.

تفاوت طرح درس (Lesson plan)، طرح دوره (Course Plan) و تقویم درسی

طرح درس (Lesson plan) عبارت است از فعالیت های مربوط به یک موضوع درسی یا یک جلسه تدریس می باشد اما طرح دوره (Course plan) عبارت است از فعالیت های آموزشی در طول یک ترم یا دوره تحصیلی می باشد.

اما بطور رایج عبارت طرح درس به نابجا به عنوان Course Plan که گاهی Lesson plan را هم در خود جای می دهد به کار می رود. تقویم درسی عبارت است از تنظیم موضوعات آموزشی برای یک ترم تحصیلی به صورت جدولی که تعداد جلسات آموزشی را با محاسبه ساعت های آموزشی که برای تدریس درس مورد نظر پیش بینی شده است در نظر می گیرد. بعد از نوشتن طرح کلی تدریس، مدرس باید تقویم درسی برای آن درس تهیه نماید. به عبارتی کل محتوای درس را به جلسات درس تقسیم نماید به طوری که توالی منطقی داشته باشد. از آنجا که برخی دروس توسط بیش از یک استاد تدریس می شود، تقویم درس تعیین می نماید که چه مبحثی توسط چه استادی و در چه زمانی تدریس می شود.

تدوین طرح درس

تنظیم طرح درس در هر یک از انواع دراز مدت، کوتاه مدت، طرح درس واحد و روزانه را می‌توان در شکل یا فرمت خاصی ارائه داد. شکل کاملاً ثابت و استاندارد نمی‌توان برای طرح درس در نظر گرفت. با وجود تفاوت در شکل و فرمت‌های طرح درس، آنچه که مهم و ضروری است توجه داشتن به عناصر برنامه درسی آموزشی از قبیل هدف، محتوا و روش آموزش، مواد و وسایل کمک آموزشی و ارزشیابی می‌باشد. در تهیه طرح درس باید عامل زمان و تقسیم‌بندی مناسب وقت بین هدف‌ها و فعالیت‌های مختلف مورد توجه قرار گیرد.

رعایت مراحل و نکات زیر برای تدوین یک طرح درس خوب لازم و ضروری است:

گام اول: تحلیل و تنظیم اهداف آموزشی

گام دوم: تحلیل و تعیین محتوا، روش و وسیله کمک آموزشی

گام سوم: تحلیل و تعیین نظام ارزشیابی

❖ گام اول: تحلیل و تنظیم اهداف آموزشی

هدف‌های آموزشی، بیان‌کننده وضعیت مطلوب یادگیرنده در یک رویداد آموزشی هستند. هدف‌های مفید و قابل وصول باید فراگیرمحور (مخاطب یادگیرنده)، صریح و قابل فهم، قابل مشاهده و اندازه‌گیری و توصیفی از نتایج یادگیری باشند.

مراحل نگارش هدف‌های آموزشی

۱- تعیین هدف یا هدف‌های کلی:

هدف‌های کلی آموزشی اهدافی هستند که در پایان یک دوره آموزشی تحقق یابند و معمولاً به صورت عبارت‌های کلی مطرح می‌شوند. این اهداف طی دوره قابل ارزشیابی نیستند با افعال کلی تدوین می‌شوند مانند: یاد بگیرد، آشنا شود، بفهمد، بداند و.....

۲- تبدیل اهداف کلی به اهداف میانی (رئوس مطالب):

هدف‌های میانی از هدف‌های کلی سرچشمه می‌گیرند، اما نسبت به آنها محدودتر و مشخص‌تر و نسبت به هدف‌های عینی جامعیت و شمول بیشتری دارند پس از تعیین و نوشتن موضوع درس، طراح باید عناوین فرعی موضوع درس را مشخص سازد، ترتیب و توالی مناسب عناوین فرعی همواره باید مورد توجه قرار گیرد.

۳- تبدیل هدف‌های میانی به هدف‌های عینی و قابل مشاهده (اهداف رفتاری):

هدف‌های آموزشی عینی به آن دسته از هدف‌ها گفته می‌شود که نوع رفتار و قابلیت‌هایی را که انتظار داریم دانشجو پس از یک فعالیت آموزشی به آنها برسند، مشخص می‌کنند. اولین پیش‌نیاز برای نوشتن یک هدف عینی صراحت و قابل فهم بودن آن است، برای نوشتن هدف‌های عینی باید از افعالی استفاده کرد که

نتوان بیش از یک معنا از آنها استنباط کرد. تدریس باید با توجه به شرایط، ضوابط و امکانات متناسب با سطوح مختلف حیطه های یادگیری سپس براساس سلسله مراتب از آسان به مشکل و یا به صورت پیش نیاز و پس نیاز مرتب گردد. در هدفهای رفتاری عملکرد (رفتارمورد مشاهده)، شرایط و معیار دقیقاً باید مشخص شود به عبارت دیگر مشخص کنیم که فراگیر از چه چیزهایی می تواند یا نمی تواند استفاده کند و یا در کجا و در چه زمانی باید مهارت لازم را کسب کند. مثلاً با استفاده از کتاب، بدون استفاده از ماشین حساب، در حضور جمع. منظور از معیار (درجه موفقیت) حد نصابی است که بر اساس آن رفتار ارزشیابی می شود مثلاً سه مورد از چهار مورد، در عرض دو دقیقه، ۷۰٪ صحت، بدون غلط. برای طرح هدف های رفتاری رعایت چهار ویژگی مخاطب، فعل رفتاری، شرایط و معیار و درجه موفقیت، ضروری می باشد.

ویژگیهای هدفهای عینی خوب تعریف شده:

- ۱- رفتار مورد انتظار باید صریح دقیق و قابل مشاهده باشد.
- ۲- موقعیتی که رفتار باید در آن مشاهده شود (انجام گیرد) مشخص شده باشد.
- ۳- سطح اجرا (درجه موقعیت) باید دقیقاً مشخص باشد.

طبقه بندی سطوح یادگیری:

هدف های رفتاری در طبقه های مختلف یادگیری قرار می گیرند و متناسب با پیچیدگی و ماهیت سطوح مختلفی را در بر می گیرند. دانشمندان تعلیم و تربیت هدف های تربیتی را در سه حیطه تقسیم بندی کرده اند. تغییراتی که در اثر تعلیم و تربیت در ذهن ایجاد می شود ماهیت آن دانش و معلومات است در «حیطه شناختی» قرار داده اند. آنچه که به ارزش ها، نگرش ها و احساسات مربوط می شود در «حیطه عاطفی» و آنچه که با مهارت های حرکتی ارتباط پیدا می کند در «حیطه روانی - حرکتی» جای داده اند.

حیطه شناختی (Cognitive)

این حیطه بیشتر با فعالیت های ذهنی سرو کار دارد. **بنجامین بلوم** (۱۹۵۶) تفکر را به شش فرایند تقسیم می کند و معتقد است که فراگیران باید در یک سطح از سطوح فکری آن تبحر حاصل کنند تا بتوانند به سطح بعدی برسند. فرایندهای اساسی تفکر یا سطوح یادگیری در حیطه شناختی به ترتیب عبارتند از:

- ۱- **دانش (Knowledge):** ساده ترین سطح شناخت بوده و شامل آن دسته از آموخته هاست که بیشتر با حافظه سرو کار دارد. دانش شامل یادآوری (بازخوانی و بازشناسی) امور است. نمونه هدف های رفتاری طبقه دانش عبارتند از: تعریف کند، نام ببرد، مشخص کند، فهرست کند، بیان کند و....

۲- درک/فهمیدن (Comprehension): عبارت است از توانایی فرد در پی بردن به معنی و مفهوم یک مطلب و بیان آن با استفاده از کلمات و جملات خود می باشد. نمونه هدف های رفتاری طبقه فهمیدن عبارتند از: ترجمه کند، مثال بزند، حل کند، تمیز دهد، توضیح دهد، خلاصه کند، بازنویسی کند، شرح دهد و....

۳- کاربرد یا بکار بستن (Application): در این سطح یادگیری عمق بیشتری نسبت به فهمیدن پیدا کرده و فراگیر توانایی به کار بستن قوانین، اصول و روش ها را در موقعیت جدید و بدون این که به او راه حلی داده شود، را بدست می آورد. برای سنجش توانایی فراگیر در کاربرد باید او را در موقعیتی قرار داد که عیناً شبیه به آنچه در گذشته آموخته است نباشد. منظور این است که مسئله یا سؤال در سطح کاربرد باید:

الف- در قالب یک موقعیت فرضی طرح شود.

ب- از مواد و مطالبی ترکیب شده باشد که فراگیر در گذشته با آنها تماس نداشته است.

ج- از مسائلی باشد که فراگیر آنها را می شناسد، اما به شکلی است که وی قبلاً درباره آنها فکر نکرده است. نمونه هدف های رفتاری طبقه کاربرد عبارتند از: تغییر دهد، نمایش دهد، محاسبه کند، کشف کند، اندازه گیری کند، کنترل کند و....

۴- تجزیه و تحلیل (Analysis): این سطح از یادگیری و تفکر بر توانایی فرد به تقسیم و شکستن مطلبی به اجزاء کوچکتر و تشکیل دهنده آن و همچنین درک روابط بین اجزاء و نحوه سازمان یافتن آن تاکید دارد. نمونه هدف های رفتاری طبقه تجزیه عبارتند از: تفکیک کند، جدا کند، با نمودار نشان دهد و....

۵- ترکیب (Synthesis): عبارت است از توانایی درهم آمیختن و به هم پیوند زدن اجزاء به منظور ایجاد یک کل جدید می باشد. نتایج یادگیری در این سطح، ارائه راه حل های جالب و ابتکاری و خلاق می باشد. نمونه هدف های رفتاری طبقه ترکیب عبارتند از: طبقه بندی کند، نمودار تهیه کند، گروه بندی کند و....

۶- ارزشیابی (Evaluation): شامل قضاوت درباره ارزش ها، روش ها، اطلاعات، ساخت ها و حتی شیوه های مواجهه با مسائل و مشکلات مختلف می باشد. یادگیری و تفکر در این سطح زمانی صورت می پذیرد که فراگیر کلیه سطوح قبلی را طی کرده و پشت سر گذاشته باشد. نمونه هدف های رفتاری طبقه ارزشیابی عبارتند از: مقایسه کند، نتیجه گیری کند، انتقاد کند، داوری کند و....

حیطه عاطفی (Affective):

حیطه عاطفی شامل رفتار هایی است که به علایق، احساسات، ارزش ها، نگرش ها، اخلاقیات و عواطف مربوط می شود. حیطه عاطفی هم مانند هدف های حیطه شناختی دارای طبقاتی است که از ساده به پیچیده تنظیم یافته است. این طبقات عبارتند از:

۱- دریافت یا توجه (Receiving):

در این سطح منظور آن است که فرد نسبت به وجود پدیده ها و یا محرکات آگاه و حساس بوده و مایل به دریافت یا توجه به آنها باشد. نمونه هدف های رفتاری طبقه دریافت عبارتند از: می پرسد، انتخاب می کند، بادقت گوش می دهد و....

۲- واکنش (Responding): در این طبقه از حیطه عاطفی ما با رفتارهایی سروکار داریم که فراتر از توجه صرف به پدیده موردنظر است. در اینجا فرد به اندازه کافی انگیزه دارد به طوری که نه تنها مایل به توجه کردن است، بلکه فعالانه توجه می کند. نمونه هدف های رفتاری طبقه واکنش عبارتند از: پاسخ می دهد، کمک می کند، موافقت می کند، بحث می کند، گزارش می دهد و....

۳- ارزش گذاری (Valuing): رفتارهایی که در این طبقه قرار می گیرند از ثبات و پایداری کافی برخوردار است. به نحوی که به صورت خصلت ناشی از داشتن یک عقیده یا یک نگرش در می آید. نمونه هدف های رفتاری این طبقه عبارتند از: طرفداری می کند، تغییر می دهد، اصلاح می کند، منظم می کند، تعدیل می کند و....

۴- تبلور ارزش ها: در این سطح ارزش هایی که پیش از آن در سلسله مراتب ارزشی فرد جایگاهی داشته اند به صورت نظامی که از ثبات درونی برخوردار است سازمان می یابد. درچنین وضعیتی رفتار فرد به جز در مواردی که وی مورد مخاطره قرار گیرد، تحت تاثیر عواطف و احساسات واقع نمی شود. بدین ترتیب فرد طبق ارزش هایی که درونی کرده است به شیوه ای باثبات عمل می کند. نمونه هدف های رفتاری طبقه تبلور ارزش ها عبارتند از: تحت نفوذ قرار می دهد، تجدیدنظر می کند، داوری می کند، قضاوت می کند و....

حیطه مهارتی یا روانی - حرکتی (Psychomotor):

این حیطه با مهارتها و عملکرد سرو کار دارد. طبقات اصلی این طبقه بندی عبارتست از:

- تقلید
- اجرای مستقل (Independent Performance)
- دقت (Accuracy)
- هماهنگی حرکات (Actions Coordination of)
- عادی شدن (Normality)

❖ گام دوم: تحلیل و تعیین محتوا، روش و وسایل آموزشی

بخش دیگر طرح درس به توصیف فرایند یاددهی - یادگیری می‌پردازد. در این بخش مدرس باید چگونگی اجرای آزمون رفتار ورورودی، ایجاد ارتباط و انگیزه سازی، روش‌های تدریس مورد استفاده، دلایل انتخاب و مبانی نظری این روش‌ها را توضیح داده و چگونگی مدل کلاسی و گروه آموزشی، وسایل و رسانه‌های مورد استفاده، نحوه جمع‌بندی مطالب، چگونگی ارزشیابی و نحوه ارائه فعالیت‌های تکمیلی و تعیین تکلیف را توضیح دهد. مسلم است که اگر محتوا، روش و وسایل متناسب با هدف‌ها انتخاب و تنظیم نشوند، حتی اگر هدف‌های آموزشی دقیق و خوب تنظیم شده باشند فعالیت‌های آموزشی هرگز فراگیران را به آنچه که باید برسند، هدایت نخواهد کرد.

روش تدریس:

با پیشرفت علوم و فنون و پیچیده شدن جوامع بشری، نیازهای فردی اجتماعی نیز پیچیده تر می‌شود و برای ارضای نیازهای پیچیده احتیاج به علوم و فنون پیچیده تر می‌باشد. کسب علوم و فنون در سایه به کارگیری روش‌های مفید و مؤثر، جدید و کارآمد در آموزش امکان‌پذیر است. روش تدریس استاد کلید یادگیری دانشجو است. روش تدریس با توجه به اهداف رفتاری و موضوع درس مفاهیم، اصول و قوانین هر علم، ارتباط با مسائل روز توانایی فراگیران، علاقه و نگرش آنها، انطباق با زمان آموزش و... انتخاب می‌شود. مدرس به هنگام ارائه درس از یک روش به تنهایی استفاده نمی‌کند. بلکه در جریان ارائه درس آمیخته‌ای از آنها را به کار می‌گیرد. روش‌های تدریس شامل: بحث گروهی، پرسش و پاسخ، طرح مسئله، آموزش گروهی، آموزش انفرادی، روش نمایش کلینیکی، روش شبیه‌سازی و SKILL LAB، آموزش از طریق اینترنت (E-LEARNING) و... می‌باشد.

مواد و وسایل آموزشی:

وسایل آموزشی به کلیه تجهیزات و امکاناتی اطلاق می‌شود که می‌توانند در محیط آموزشی شرایطی را به وجود آورند که در آن شرایط، یادگیری سریع‌تر، آسان‌تر، بهتر، بادوام‌تر و مؤثرتر صورت بگیرد. انواع وسایل کمک آموزشی نور تاب و غیر نور تاب شامل: رسانه‌های نوشتاری، کامپیوتر، تخته، مولاژ، ماکت، پروژکتور اورهد، پروژکتور اسلاید، ویدئو پروژکتور و... می‌باشد.

به طور کلی عوامل مؤثر در انتخاب رسانه‌ها عبارتند از:

- ۱- نوع هدف‌های آموزشی ۲- ویژگی‌های مخاطبان ۳- روش‌ها و فنون آموزشی ۴- قابلیت رسانه برای انتقال پیام مورد نظر ۵- جذابیت رسانه ۶- کیفیت فنی هنری ۷- عملی بودن و سهولت کاربرد ۸- اقتصادی بودن.

مراحل تدریس

تعیین رفتار ورودی فراگیران و ارزشیابی تشخیصی:

پس از نوشتن هدف های رفتاری درس، رفتار ورودی فراگیران یا پیش نیازهای تحقق هدف های رفتاری باید مشخص شوند. آزمون رفتار ورودی وسیله ای است که میزان آگاهی فراگیر را در رابطه با آنچه باید بیاموزد می سنجد. آزمون رفتار ورودی از پرسش هایی که مبتنی بر توانایی ها و مهارت های قبلی و پیش دانسته تشکیل شده است که پیش نیاز درس جدید هستند. در بیشتر موارد آزمون رفتار ورودی همان آزمون پیشرفت تحصیلی درس قبلی است. ولی اگر بین درس قبلی و درس جدید رابطه ای وجود نداشته باشد، مطالب آزمون رفتار ورودی از درس های پیش نیاز قبلی خواهد بود.

آماده سازی:

آماده سازی فعالیتی است که مدرس از طریق آن سعی می کند ارتباط معنی دار بین تجربیات قبلی و انتظارات و نیازهای فراگیران با هدف های آموزشی کلاس برقرار کند. مدرس پیش از آنکه مطلب اصلی را به فراگیران ارائه دهد باید ذهن و حواس آنها را برای آموختن درس جدید جلب نماید.

ارائه درس:

این قسمت اساس طرح درس را تشکیل می دهد و باید به کامل ترین وجه تنظیم گردد. مدرس باید نوع فعالیت های خود و فراگیران را در جریان تدریس ذکر کند. درس جدید باید بر پایه دانسته ها و تجارب قبلی دانش آموزان طراحی و ارائه گردد، به طوری که ارتباط منطقی درس جدید با مرحله آماده سازی حفظ گردد. مطالب ارائه شده باید دارای پیوستگی و نظم منطقی باشد.

جمع بندی و نتیجه گیری:

برای تثبیت مطالب ارائه شده در ذهن فراگیران بهتر است درس ارائه شده خلاصه، جمع بندی و نتیجه گیری شود. این نتیجه گیری می تواند توسط خود فراگیران انجام شود و مدرس اظهار نظر نهایی را انجام دهد. جمع بندی به شیوه های مختلفی صورت می گیرد مانند جمع بندی از طریق نوشتن در تابلو، پرسش از فراگیران، خلاصه کردن توسط فراگیران و...

فعالیت های تکمیلی (Supplemental Activities):

پس از تعیین هدف کلی هر جلسه، لازم است مدرس فعالیت های تکمیلی فراگیران را که برای تقویت یادگیری آنها لازم است و فرصت کافی برای انجام آنها در کلاس درس وجود ندارد پیش بینی نماید. پیش بینی این نوع فعالیت ها و حتی امکانات و وسایل لازم برای انجام چنین تکالیفی باید دقیقاً مشخص شده باشد؛ مثلاً

دقیقا معین شود چه بخشی از چه کتابی مطالعه و یا تمرین های چه بخشی از کتاب درسی حل شود یا چه گزارشی با توجه به چه امکاناتی باید تهیه و نوشته شود. چنانچه برای تکمیل درس تمرین لازم باشد باید نوع تمرین و چگونگی انجام آن در طرح درس مشخص گردد.

ارزشیابی:

ارزشیابی تعیین میزان موفقیت و شایستگی یک برنامه، یک درس و... در دستیابی به اهداف آن می باشد. با توجه به حیطه تعیین شده برای هر هدف نوع ارزشیابی و سؤال (کوتاه پاسخ، جورکردنی، پاسخ شفاهی، صحیح و غلط، تشریحی، نتایج کار دانشجو مانند گزارشات آزمایشگاهی، مصاحبه، OSCE کنفرانس و سمینار دانشجویی و...) تعیین می شود. آزمون ها بر اساس اهداف می توانند به صورت آزمون ورودی (آگاهی از سطح آمادگی فراگیران) مرحله ای یا تکوینی (در فرایند تدریس با هدف شناسایی قوت و ضعف فراگیران) و آزمون پایانی یا تراکمی (پایان یک دوره یا مقطع آموزشی با هدف قضاوت در مورد تسلط فراگیران) برگزار گردد.

خود ارزیابی (Self-evaluation):

این قسمت بعد از اتمام تدریس و برای پی بردن به نقاط قوت و ضعف آن انجام می گیرد و مدرس به ارزیابی و تحلیل فرایند تدریس می پردازد و نتایج آن را برای بهبود بخشیدن در مراحل بعدی مورد استفاده قرار می دهد.

📌 نکته مهم: زمان اختصاص داده شده به هر قسمت از مراحل تدریس باید مشخص شود.

منابع:

در این قسمت منابع مورد استفاده شامل کتاب های مرجع، مجلات، وب سایت ها و غیره به ترتیب اهمیت درج خواهد شد.

❖ گام سوم: تحلیل و تعیین نظام ارزشیابی

۱. تغییرات و توانایی مورد نظر چه به صورت هدف های نوشته شده و چه در ذهن معلم باشد باید دقیقاً تعریف شود.

۲. تعیین معیار موفقیت یادگیرنده که برای قضاوت درباره عملکرد او مورد استفاده قرار خواهد گرفت.

۳. سرانجام باید، با توجه به انتظاراتی که مدرس از بازده دارد، نوع سوال را مشخص کنیم.

۴. انواع آزمون برای اهداف شناختی بر اساس لایه های حیطه شناختی و عمق یادگیری انتخاب و تدوین می گردد.

➤ آگاهی؛ دانش

➤ تحلیل؛ نتیجه گیری

➤ قضاوت؛ ارزشیابی

انواع سوالات حیطه شناختی

➤ سوالات عینی

➤ چند گزینه ای MCQ،

➤ صحیح - غلط True False و.....

➤ سوالات انشایی Essay

آزمون‌های حیطه مهارتی

یک آزمون عملی چنان آزمونی است که دانشجو را وادار می‌کند یک وظیفه حرفه‌ای را در شرایط واقعی یا مشابه با شرایطی که باید فعالیت‌های حرفه‌ای خود را در آینده در آن اجرا کند آن را انجام دهد مانند آزمون‌های OSCE, OSPE, PMP, Port folio، آزمون کتبی عملکردی و... که با توجه به معیارهای ذیل نوع آزمون انتخاب می‌گردد:

➤ اندازه‌گیری چه جنبه‌هایی از مهارت حائز اهمیت است؟

➤ با تجزیه و تحلیل هدف‌های تعیین شده تصمیم‌گیری کنید که:

• آیا کارکرد مورد نظر باید در عین وقوع به عنوان فرایند ارزشیابی شود؟

• آیا نتیجه نهایی یا فرآورده مورد توجه قرار گیرد؟

